

јама. Овај пароброд, са машином ратнога брода, био је и неекономичан због велике потрошње горива (угљена). Читаву 1894 годину био је без посла, усидрен у Рисну, а сљедеће, 1895, год. био је повраћен Русији. Под командом кап. Сима Желалића „Јарослав” је био одведен у Петроград и предат тамошњој Поморској управи.

По овоме би се дало закључити да Русију, за даривање овог брода, нијесу руководили неки поморско-економски интереси, јер се није бринула за његово одржавање, иако је добро знала да га сиромашна Црна Гора неће моћи одржати.

Овај покушај са „Јарославом“ вриједно је забиљежити као успомену једног поморског потхвата у овом дијелу нашега Приморја, и то баш онда кад је овдашње поморство преживљавало најтежу кризу. И у овом потхвату видимо здружене Црногорце и Бокеље на заједничком послу. Са „Јарославом” жељело се не само подићи бродарство Црногорског Приморја већ и запослити бокељске поморце. Да је овај покушај успио, сигурно се не би остало само на њему, а што није успио није била кривица ни једних ни других.

Иг. Злоковић

ПРИЛОЗИ О ПОДГОРИЧКОМ ПОКОЉУ 1874 ГОДИНЕ

О подгоричком покољу који се десио 1874 године последије убиства Јуса Мучина Крњића, богатог подгоричког грађанина, објављено је до сада неколико чланака. У низу ових, посљедњи по реду био је чланак Риста Драгићевића „Подгорички покољ 1874 и његове посљедице”, објављен у „Записима“ књ. XVIII, св. 4, год. 1937. У овој свесци „Записа” објављена су такође три документа из материјала црногорско-турске мјешовите комисије која је као што је познато ислеђивала овај покољ прво у Подгорици, а затим у Скадру, гдје га је и завршила. Та три документа превео је с турског језика Дервиш Коркут. Из материјала ове комисије ми смо нашли међу недатираним актима Црногорског министарства иностраних дјела још три документа преведена с турског на француски језик којим се без сумње служила црногорска делегација у овој комисији, пошто турски језик није знала.

Први је писмено изјашњење подгоричког кајмакама о покољу; други — писмено изјашњење бившег подгоричког кајмакама о истој ствари, трећи — писмени извјештај о стању истраге претседника комисије Сами-паше црногорским делегатима у комисији Врбици и Радоњићу. Овај посљедњи извјештај објавио је у наведеном броју „Записа” Д. Коркут у преводу са турског. Коркутов превод је опширан и помало развучен, без сумње зато што је таква природа турског језика, али се слаже у основним линијама са француским текстом, који је концизан и јасан. У Коркутовом преводу уз то стоје неке ситније омашке, као н. пр. помиње се „крчмар Видо” мјесто крчмарица Вида; презиме Грачевић мјесто Грађевић. Могуће да у турском тексту стоји тако, али на основу другог материјала који је објављен о овоме и сје-

ћања, која су у мјесту покоља још до недавно била свјежа, зна се сигурно да су то грешке. Из ових разлога сматрали смо да је било потребно да и овај докуменат објавимо у преводу са француског заједно са ова два друга, која до сада нијесу била објављена, у жељи да додамо још нешто материјала ради тачне процјене подгоричког покоља, знаменитог и по свом догађају и по својим посљедицама.

Андрија Лаиновић

Превод извјештаја пуковника Мехмед Салим-бега, подгоричког кајмакама, од 9 октобра 1874 (*tesch-rini-evvel* 1290)

Око акшама 7 овог мјесеца у понедјељник један је Црногорац убио Јусуф-агу Муче, набављача хране за царску војску у Подгорици. Убиство је у народу изазвало огорчење и револт. Маса народа је одмах почела да убија, осим Јусуфовог убице, и друга лица чији списак прилажем уз ово.

Било би још и тежих посљедица да се није умијешала војска која је спријечила даља убиства и побуну. Уз то, били су послани саварије у села да заштите Црногорце. Да народ није убио Јусова убицу, он би био сигурно жив ухваћен. Дужност је комисије да пронађе проузроковаче нереда, а што се мене тиче имам част итд.

Превод исказа бившег кајмакама Подгорице претсједнику мјешовите комисије бригадном генералу Сами-паши од 10 октобра 1874

По Вашем наређењу, част ми је да вам изнесем појединости као допуну мог извјештаја. У понедјељак вече, 7 о. м., био сам код куће и читао историју старог вијека када у 12 часова мање четврт зачух прасак неколико пушака. Када сам изишао напоље и запитао неке који су трчали и када сам дознао да је убијен Јусуф-ага Муче, ја сам такође пошао. Код врата професора Медрезе видио сам Ахмет Самибега, команданта трупа у Подгорици, и бимбашу Хаци Неиман-агу, који су ту стајали као посматрачи. Пошто сам их поздравио, ушао сам у масу народа која је била прекрила цијело мјесто. Чула се вика уз тужне јауке да су Црногорци убили Јуса Муче, те сам ја издао наређење, такође вичући, да се однесе леш Јусуф-аге. Многи су пошли да отправе леш, а осталима сам наредио да се растуре.

Пошто сам издао наређење писару Мехмед Ефендији, који је био присутан, да заштити од сваког напада Црногорце који су се налазили у граду и да однесу два убијена Црногорца, чији су лешеве ле-

жали на мјесту убиства, ми смо, ја и један члан меџлиза, Лазо Чорбација, одмах отишли код миралаја коме смо савјетовали да постави стражу у хришћанским квартовима и на другим мјестима. Позвали смо заптије и наредили да се суварије пошаљу у село. Послали смо такође на Груду буљук-башу Груде са шест, седам заптија.

Послије тога писали смо црногорском начелнику јављајући му да обустави прелаз границе. То смо учинили и за друга мјеста гдје је било потребно. Писма смо послали преко жена. Али и преко свега овога, догађаји су били јачи. Како је изведен покољ, ја не знам. Добио сам извјештај заптија да је 9 Црногораца убијено, међу којима и убица Јусуф-аге, и да их је свих 9 убио народ.

Истог тренутка ја сам ово саопштио Њ. Е. Мутесарифу, наређујући те исте ноћи да се код лешева убијених Црногораца постави стража, једном ријечи поклонила се свему пуна пажња. А пошто је пуковник био овдје, ја сам увијек поступао у сагласности са његовим назорима.

Покоран,
Есаид Талат.

Превод писма које је упутио претсједник мјешовите комисије, бригадни генерал Сами-паша, црногорским делегатима Врбици и Радоњићу под датумом од Тешрини-сани 1290 (7 новембра 1874)

Примио сам ваше колективно писмо од 1874 по новом. Извршена истрага у Подгорици као прелиминарна треба да послужи за главну расправу. Ухапшени су: Рустем Шехов, Ахмет Смајов и Мујо и Јакуб, синови Хаџи Бајрови, на основу исказа којим се потврдило њихово учешће у убиству 6 особа у селима Горичанима и Бијелом Пољу; Осман Јусуфов, помоћник старјешине заптија, зато што је прећутао имена убица једног Црногорца кога је имао да одведе у кулу. Заптија Зејнел због убиства истог Црногорца. Бећир Дековић, Хасан Беговић, Скадрени Мало, Сефо Хот и Зибер Дода, на основу исказа крчмарице Виде која их оптужује да су је тукли и ранили у лице када су убили три Црногорца у њеној крчми; Дервиш Грађевић, на основу исказа заптије Зејнела, који га оптужује да је пуцао на пијаци на једног Црногорца и да га је убио. Што се тиче других особа које су под истрагом или се степен њихове кривиче није утврдио, може се претпоставити, пошто су се налазили у Подгорици за вријеме ових убистава, да су они у њима учествовали. Осим

ове претпоставке о њиховом учешћу у убиству, многа обавјештења која је добила комисија од својих извјештача чине их више него сумњивим. Да би се могло између њих издвојити кривце од свједока, потребно је да истрага заврши свој посао како би се могло изићи пред суд.

Крај анкете биће строго изведен у кругу мјешовите комисије и обавјештавајући Вас о томе ја Вас молим да вјерујете у моје искрено пријатељство.

8. Тешрини-сани 1290.

(М. п.) Есад Абубећир
Саами

„ДА ЛИ ЈЕ ОБЈАВЉЕН ЧУЛИЋЕВ ПРЕВОД „ГОРСКОГ ВИЈЕНЦА“?

Д-р Х. П., из Скопља, знајући за белешку у Подунавци од 13 фебруара 1848, која гласи: „Професор србског језика у Пловачкој академији у Трсту, г. Чулик, превео је на италијански језик познато дело нашега славнога владике „Горски вијенац“ и дао га је већ штампати“, пошто је прегледао мој попис превода Г. в. на страним језицима (Прилози стогодишњици Горског вијенца, Београд 1947, 24—28), и није тамо нашао „Чулићев превод“, поставио је горње питање у цетињском часопису *Стварање* за 1947, стр. 470, па каже: „Из Скопља, са доста скромном библиотеком, којом располаже Универзитет и Народна библиотека, нијесам могао то утврдити. Можда друге веће и богатије библиотеке у земљи имају овај Чулићев превод“.

Према овоме могло би се поставити питање зашто у моме попису превода Г. в. нема „Чулићева превода“. Ево зашто:

1) **Најгебауер** је био код Његоша на Цетињу 1850 и видео се са њим у Хицингу 1851 (**Медаковић**, 121). Он је 1851, у своме делу „*Die Süd Slaven*“ споменуо превод **Јакова Кјудине**, који је познат као први превод Г. в. на италијански језик (**Коло**, 1901, 447). Тамо се ни једном речју не говори о неком другом преводу на италијански језик.

2) Уредник **Кола**, **Дан. А. Живаљевић**, у своме чланку „Његош у талијанској књижевности“ (**Коло** 1901, 445—448), каже: „Чим је Горски вијенац“ угледао света **Јаков Кјудина**... одмах се латио да га преведе на талијански“. И ту се ништа не спомиње о „Чулићеву преводу“.